

OLIV TA'LIM MUASSASASI TALABALARINI KOMUNIKATIV KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH

Sulaymonov Abdulhamid Xolbo'ta o'g'li

Jizzax davlat pedagogika universiteti
Maktab menejmenti yo'nalishi talabasi.

ANOTATSIYA

Ushbu maqolada kompetentlik, talabalarni kommunikativ kompetentligini rivojlantirish masalalari, kompetentlik turlari haqida fikrlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: kommunikativ kompetentlik, bo'lajak o'qituvchi, muloqot, oliy ta'lim..

ABSTRACT

This article presents ideas about competence, issues of developing students' communicative competence, types of competence.

Keywords: communicative competence, future teacher, communication, higher education.

KIRISH

Oliy ta'lim muassasasi talabalarini kommunikativ kompetentligini shakllantirish pedagoglarni tayyorlashdagi murakkab muammolar qatorida o'ziga xos o'rin tutadi. Ayniqsa ta'limni modernizatsiyalash bilan bog'liq islohotlarning joriy bosqichida kasbiy pedagogik faoliyatga moslashish muammosi yanada yaqqol namoyon bo'lmoqda. Bo'lajak o'qituvchilarni amaliy, psixologik, metodik, tadqiqotchilik turlari bilan bir qatorda o'qituvchining kasbiy kompetentligini shakllantirish bilan boyib bormoqda. "Kompetentlik" va "kompetensiya" ta'limda kompetentli yondoshuvning asosiy tushunchalaridir. Manbalar tahlili esa, ularning ilmiy adabiyotlarda bir qiymatli ta'rifga ega bo'lmagan murakkab, ko'pkomponentli va fanlararo tushunchalar ekanligini ko'rsatadi. Tadqiqotchilar fikricha ular hajmi, turkumi, semantikasi va mantiqiy tuzilmasi bo'yicha farqlanib, kompetentli shaxs tavsifi (xususiyatlari, odatlari va boshqalar) sifatida qaralishi mumkin. Kompetentli shaxs tavsifi (xususiyat, shaxs sifati, uning komponenti), shaxs tuzilmasida yaxlit ta'lim, shaxs xususiyatlari tizimi, bilim, ko'nikma va malakalarni egallash natijasida yuzaga keluvchi holatlar (tayyorgarlik, yo'naltirilganlik va boshqalar) sifatida ifodalanishi mumkin, ko'pincha esa, kompetentli bilim va tajriba bilan tenglashtiriladi. Pedagogik adabiyotlarda,

bugungi kunda, “kompetensiya”, “kompetentlik” atamaları keng qoʻllanilmoqda va barqarorlashmoqda. Ammo, hozirga qadar

ASOSIY QISM

“Competentia” lotincha soʻz boʻlib, oʻzbek tilidagi lugʻaviy maʼnosi “inson yaxshi biladigan”, “tajribaga ega boʻlgan” kabi maʼnolarni bildiradi. Demak, biror bir sohada kompetentli inson shu soha haqida asosli fikr yuritish va unda samarali faoliyat olib borish uchun mos bilim va qobiliyatga ega hisoblanadi. Ilmiy manbalarda kompetentlik va kompetensiyaning quyidagi taʼriflarini uchratish mumkin: motivlashgan qobiliyat; shaxsning xususiyat va sifatleri, shaxsiy chizgisi; faoliyatga tayyorgarlik mezonlari; masalani hal etish va uning natijalarini olish uchun zarur boʻlgan qobiliyat; faoliyatga bogʻliq bilim, koʻnikma, malaka va tajriba (inson tomonidan oʻzlashtirilgan masalani yechish, usullar va yoʻllarini bir butunga birlashtirish), shu bilan birga shaxsning motivlashgan va hissiy-irodaviy sohasi. Kompetensiyalar tayanch va asosiy kompetensiyalarga boʻlinadi. Tayanch kompetensiya - bu oʻz tavsifi va qoʻllanilish darajasi boʻyicha ommaviy, asosiy kompetensiya esa, oʻz tavsifi va qoʻllanilish darajasi boʻyicha qaralayotgan mutaxassislikka mos keluvchi kompetensiyadir. Uni kasbiy kompetensiya deb ham atash mumkin. Tayanch kompetentlik oliy pedagogik taʼlimning har bir bosqichi uchun taʼlim bloklari va oʻquv fanlari darajasida aniqlanadi. Tayanch kompetentlik tartibini belgilashda kasbiy pedagogik taʼlimning asosiy maqsadlariga muvofiq ijtimoiy va shaxsiy tajribaning mohiyati, ijtimoiy jamiyatda kasbiy faoliyatni tashkil etish jarayonida hayotiy koʻnikmalarni egallashga imkon beruvchi asosiy turlar muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu nuqtai nazardan ular quyidagi kompetentlik turlariga boʻlinadi:

1. Yaxlit-mazmunli kompetentlik. Bu talabaning qadriyatli yoʻnalishlari bilan bogʻliq, uning ijtimoiy borliqni his eta bilishi va tushunish qobiliyati, mustaqil hayot yoʻlini topa olishi, oʻzining ijtimoiy jamiyatdagi roli va oʻrnini anglab yetishi, harakatlarni tashkil etishda aniq maqsadni belgilash hamda qaror qabul qilish malakasi, dunyoqarashi bilan bogʻliq kompetentlik, u talaba uchun oʻquv va boshqa vaziyatlarda oʻzini aniqlash mexanizmini taʼminlaydi. Talabaning individual taʼlim yoʻnalishi va uning hayotiy faoliyatining umumiy dasturi ana shu kompetentlikka bogʻliq.

2. Ijtimoiy-madaniy kompetentlik. Talaba chuqur oʻzlashtirishining zarur boʻlgan bilim va faoliyat tajribasi doirasi, milliy va umuminsoniy madaniyatlar xususiyatlari, inson va insoniyat hayotining maʼnaviy-axloqiy asoslari, oilaviy va ijtimoiy anʼanalarning madaniy asoslari, inson hayotida fan va dinning roli, ularning moddiy borliqqa taʼsiri, turmush va dam olish borasidagi bilimlar, masalan, boʻsh vaqtni samarali tashkil etish usullarini bilishidan iborat.

3. O'quv-bilish kompetentligi. Bu talabanning o'rganilayotgan aniq ob'yektlar bilan bog'liq mantiqiy, metodologik va ijtimoiy faoliyati elementlaridan iborat bo'lgan mustaqil fikrlash kompetentliklarining to'plami bo'lib, unga maqsadni ko'ra bilish, faoliyatni rejalashtirish, uning mazmunini tahlil qilish, refleksiya, faoliyatga shaxsiy baho berish borasidagi bilim va malakalari kiradi. O'rganilayotgan ob'yektlarga nisbatan talabalar kreativ ko'nikmalar, ya'ni bilimlarni bevosita borliqdan olish, nostandart vaziyatlarda muammoni hal etishning harakat usullari va evristik metodlarini egallaydi.

4. Axborot olish kompetentligi. Audio-video ko'rsatuv vositalari va axborot texnologiyalari yordamida mustaqil izlanish, tahlil qilish va zarur axborotlarni tanlab olish, ularni tahlil etish, o'zgartirish, saqlash va uzatish mahorati shakllantiriladi. Ushbu kompetentlik talabanning o'quv fanlari asoslarini muhim axborotlar asosida o'zlashtirishini ta'minlaydi.

5. Kommunikativ kompetentlik. Ta'lim oluvchilar bilan o'zaro munosabatlar, ularning usullari, muloqot jarayonida ustuvor o'rin tutuvchi tilni o'zlashtirish, guruhlarda ishlash ko'nikmalari, jamoada turli xil ma'naviy- ma'rifiy tadbirlarni tashkil etish va o'tkazishni bilishni o'z ichiga oladi.

6. Ijtimoiy-faoliyatli kompetentlik fuqarolik (fuqaro, kuzatuvchi, saylovchi, vakil vazifasini bajaruvchi), ijtimoiy-mehnat sohasi (iste'molchi, xaridor, mijoz, ishlab chiqaruvchi huquqlari), oilaviy munosabatlar va majburiyatlar, iqtisod va huquq masalalari, kasbiy, shuningdek, shaxsiy mavqeni aniqlash borasidagi bilim va tajribalarni egallash (xususan, mehnat bozorida mavjud vaziyatni tahlil qilish, shaxsiy va ijtimoiy manfaatlarni ko'zlab harakat qilish mahorati, mehnat hamda fuqarolik munosabatlarining odobini bilish) ni anglatadi.

7. Shaxsning o'z-o'zini takomillashtirish kompetentligi ma'naviy, motivatsion, intellektual va amaliy jihatdan o'z-o'zini rivojlantirish, irodaviy va hissiy jihatdan o'z-o'zini boshqara olishga qaratilgan.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa o'rinda aytish kerakki kommunikativ o'zini o'zi takomillashtirish maqsadi aniq, ammo motivlar turlicha bo'lishi mumkin. Insonparvar yo'nalgan o'qituvchi uchun kommunikativ o'zini o'zi takomillashtirish nafaqat o'zi uchun o'zini o'zi yaxshilashda, balki samarali o'zaro munosabatni amalga oshirishning asosiy sharti sifatida kechishi kerak bo'lib, bu bolalarning rivojlanishiga, ularning individualliklari va o'ziga xosliklarini saqlashga yordam beradi. Shuning uchun kommunikativ o'zini o'zi rivojlantirishda amaliy mashg'ulotlar katta ahamiyatga egadir. Bo'lajak o'qituvchilarning kommunikativ kompetentligini rivojlantirish mexanizmlari amaliy

yondashuv orqali kasbiy-pedagogik faoliyatni tashkil qilishning metodik ta'minotini ishlab chiqishni taqozo qildi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI: (REFERENCES)

1. L.V.Klimberi, N.V. Yadrova, R.M. Nurjanova, Talabalarning kognitiv faolligini shakllantirishga zamonaviy yundashular // Fan va ta'limning zamonaviy muammolari. - 2017. - 6-son;
2. Talabalarning kognitiv qiziqishlarini shakllantirishning pedagogik muammolari: darslik / G.I. Shchukin. - M.: Pedagogika, 2008. -- 296 b.
3. Okhunova, D. K. (2022, October). APPROACHES TO EXPANDING THE POSSIBILITIES OF COGNITIVE ACCEPTANCE OF PROFESSIONAL KNOWLEDGE OF FUTURE TEACHERS. In INTERNATIONAL CONFERENCE: PROBLEMS AND SCIENTIFIC SOLUTIONS. (Vol. 1, No. 5, pp. 26-32).
4. <https://kitobxon.com/uz/asar/2182>
5. <https://ilm.ziyo.com/uz/asar/2182>
6. <https://ta'lim.innovatsiya.com/ru/asar/2182>